

BEJN

HALTEJN

Kitbiet

INA CUTAJAR

IL-KAP TAD-DIPARTIMENT TAL-MALTI

KULLEĞġ SANTA TEREŻA

IL-KUNČETT TAR-RELAZZJONIJIET F”BEJN HALTEJN”

Ir-relazzjoni tal-bniedem mad-dinja ta’ barra u ma’ bnedmin oħra.

Il-letteratura tgħinna nanalizzaw ir-relazzjonijiet umani b’mod aktar čar.

Agħti eżempju u ikteb kwotazzjoni.

Firda minn Kelb: Ir-rabta bejn il-protagonist u l-kelb tiegħu, minkejja l-isfond kulturali ta’ soċjetà li kienet għadha ma bdietx tagħraf id-dinjità tal-animali u fejn raġel kien mistenni jaħbi l-emozzjonijiet tiegħu.

Ir-rabta li kellu Mario mar-rutina tiegħu kienet se xxekklu mill-akbar xewqa li kellu, dik li jibni relazzjoni ma’ tħajla – Jacqueline.

L-individwu jiddefinixxi ruħu permezz tar-relazzjonijiet li jibni, bil-konnessjonijiet ma’ bnedmin oħra, animali, postijiet u oggetti varji. Din il-konnessjoni tista’ tkun emottiva jew politika jew ambjentali, jew testwali (permezz tal-kitba - *Ittri lil Marta*), fejn bniedem jesplora konnessjoni permezz tal-kitba.

L-aktar relazzjonijiet kritici ta’ ħajnejta - ir-rabtiet konxji u subkonxji - mhux dejjem huma faċilment identifikabbli, b’hekk il-letteratura sservi ta’ lenti li tiffoka u xi drabi tkabbar aspetti relativi għall-fin ta’ analiżi aktar profonda.

Lill-Qamar Kwinta / Żagħżugħ ta’ Dejjem - Naraw relazzjoni ta’ poeta, li taf tkun subkonxja, ma’ element naturali. Din ir-relazzjoni taf tislet kull xorta ta’ sentiment, imħabba, dżappunt, rabja...

Poeta jaf jibni relazzjoni ma’ sitwazzjoni jew post. Naraw kif din tiżviluppa jew tevolvi f’**Ġarġir mal-Heṛża**.

B’Idejna naraw ir-relazzjoni konxja ta’ bniedem Malti man-nazzjon tiegħu, li qed toħloq lu mistoqsija dwar kif għandu jgħib ruħu.

Relazzjonijiet turbolenti: **Refugjata u Katrin tal-Imdina**, it-tnejn f’kuntest ta’ gwerra. Katrin kellha temma kiefra, imma r-'refugjata' bla isem għadha tistenna. **F’Niftakar u Bank** terġa' tixref il-mewt li ġasdet koppja miżżewġa u l-qsim ta’ qalb li dan iġib miegħu. **Jum San Valentīn** turina bixra oħra - it-turbolenza fl-aqwa tagħha. Tintuża l-kelma “traditur” li timplika r-raġuni li għaliha r-relazzjoni sfaxxat. L-ironija tiżdied għax il-poežija tinkiteb f’jum il-maħbubin. Madankollu, l-għeluq mhux fatalista iżda jinħass ton ta’ tama.

Għalfejn il-letteratura tidher li tesplora r-relazzjonijiet ta’ xejra negattiva u dawk armonjuži jitħallew barra? Permezz tal-letteratura l-bniedem ifittem li jesplora, janalizza, jesprimi u saħansitra jirrijabilita l-emozzjonijiet li l-aktar ikidduh. Għaldaqstant il-letteratura ta’ spiss tidher bħala espressjoni tal-imnikket u mhux ta’ min hu ferħan.

Ir-rwol tal-mara vs tar-raġel f'Bejn #altejn

L-EFFETT TAL-LITERATURA FUQ L-IDENTITÀ TAL-ĠENS:

Fid-dinja tal-kitba, ħafna drabi l-karattri jkunu sterjotipiċi, jiġifieri jkunu maħkuma mill-konfini tar-rwoli tradizzjonali li tassenjalhom is-soċjetà skont il-ġens tagħhom. Il-letteratura taf tkun il-mera li permezz tagħha nosservaw dawn ir-rwoli li nirtuhom skont it-tradizzjoni. Madankollu, xi drabi nsibu karattru li jmur kontra dan ir-rwol determinanti u b'hekk joħloq xejra ġdida.

Agħti eżempju u ikteb kwotazzjoni.

F'Geraldine u Jacqueline

il-karattri maskili u femminili
donnhom jaqilbu r-rwoli
tradizzjonali u l-protagonista
femminili tkun dik li tieħu
l-inizjattiva filwaqt li l-karattru
maskili nsibuh aktar imgerrex
u jibqa' lura.

Refuġjata: il-mara li tibqa' d-dar fid-dalma, tistenna; il-mara li għandha rwol inferjuri f'soċjetajiet medjorjentali, donnha ma jistħoqqilhiex li tkun taf il-verità. Dan b'xi mod jidher ukoll f'**Katrin tal-Imdina**, li iżda ħadet aħbar kerha malajr wisq. B'kuntrast ma' **Niftakar** huwa r-raġel li thallha l-art.

Il-Koranta u Marta jiġu ppersegwitati. Iżda, filwaqt li f'**Iħtri lil Marta**, ir-raġel ikun is-sors tal-persekuzzjoni, f'**Il-Koranta**, Indri' jkun is-salvazzjoni ta' Anježi mill-persekuzzjoni tan-nies tas-soċjetà.

Aqrali xi Haġa Ġdida... timmarka l-bidu ta' bidla soċjali fid-drittijiet tradizzjonalment miċħuda lill-mara.

Stella tirrappreżenta lil kull mara oppressa mit-tradizzjoni u l-kotba li ħbiet jirrappreżentaw iż-żerriegħa li kellha tnibbet il-bidla li segwiet.

Stella u Maurice imutu t-tnejn. Dan jixhed il-mewt ta' tradizzjoni maskilista.

Lina hija r-rappreżentazzjoni tal-bidu ta' ġenerazzjoni femminili li ħadet inizjattiva: "qabdet il-lapes".

Firda minn Kelb turina l-lat emottiv ta' raġel f'kuntest tradizzjonali u l-ħila tiegħu li jaħbiha u jħalli l-emozzjonijiet jirkbu meta jsib ruħu waħdu f'ambitu ta' fallaċja patetika fejn id-demgħat tar-raġel jitħalltu mal-qtar tax-xita. Jixref ukoll l-għerf ta' martu li tonora x-xewqa ta' żewġha li jaħbi l-emozzjonijiet tiegħu, minkejja li ndunat li kien qed jibki. Naraw id-differenza fil-mentalită.

It-Teknika

Aħna naqraw u nemozzjonaw ruħna, nimmaġinaw u noħolmu, insegwu l-vjaġġ li jkun ħejjielna l-kittieb, li l-unika għodda li jħaddem hi l-kelma stampata. **It-teknika** fil-letteratura tirreferi għal strutturi specifiċi li jużaw l-awturi biex iwasslu dak li jridu jgħidu lill-qarrejja. Meta dawn it-tekniki jintużaw tajjeb, il-messaġġ jirnexxilu jasal għand il-qarrej għall-interpretażżejjoni.

Sib u ara l-lista tat-Terminoloġija Letterarja

L-ironija

L-ironija hija figura tad-diskors fejn il-kliem jinferixxi tingiżja jew qarsa fil-konxju uman li sservi ta' kritika. **Aqta' Fjura Ibni Kamra**, tibda b'ton ironika u l-ironija toħrog fl-aħħar żewġ versi (ikkwota). **F'Jum San Valentin**, l-ironija tibda mill-fatt li poežija ta' rabja u tgħajnej lill-maħbub tinkiteb f'jum il-maħbubin. **F'Ittri lil Marta**, l-akbar ironija niltaqqgħu magħha fi tmiem in-novella meta l-pustier ix-xiħi jinforma l-protagonista li l-pustier il-gustuż kien l-awtur tal-ittri, iżda li issa emigra għal dejjem. L-ironija spiss tkun akkompanjata minn sensiela ta' emozzjonijiet konfużi.

Il-carmen figuratum (plural: *carmina figurata*)

Meta poežija tinkiteb b'forma viżiva li tgħin fit-tifsira tagħha. Meta l-forma li biha hija miktuba poežija tgħin fil-messaġġ li jrid iwassal il-poeta. It-terminu ġej minn teknika użata f'kitbiet Rinaxximentali.

Refuġjata: L-indenzjoni tal-aħħar strofa timplika bidla fil-ħsieb. Tirrifletti l-għeluq prospettiv li juri 'l-protagonista tittama f'soluzzjoni għall-weġġha tagħha. **Ġargir mal-Heṛża:** L-ewwel parti tirrappreżenta č-ċarċir, iż-żlieq u č-ċaflis; tirrappreżenta qaqħda mingħajr struttura, li toħloq tensjoni u insigurtà fil-poeta. It-tieni parti hija strutturata u tirrappreżenta l-qaqħda psikologika tal-poeta li sab il-wens; li bidel il-ħsieb dwar is-sitwazzjoni li kienet tinkwetah.

Il-personifikazzjoni tan-natura

Il-poeta jivvjaġġa lil hinn mill-konfini tan-normalità u jippreżentalna lin-natura fl-ewwel persuna u li tixref bħala individwu b'attributi umani. **Lill-Qamar Kwinta:** poetessa dizzillu min-nuqqasijiet tal-qamar, imma li ma tistax twaqqaf is-sentiment ta' mħabba li għandha lejh. **Quo Vadis:** is-siġra b'għeruq fondi li ma tifhimx il-frugħa tal-bniedem li tilef għeruqu. **Fejn Jorqod ir-Riħ:** il-poeta li jgħanni l-attributi u l-misitiċità tar-riħ. **Żagħżugħ ta' Dejjem:** il-poeta nazzjonali jiddikjara l-imħabba u r-rabja/għira li għandu għall-baħar setgħan li ma jixjeħ qatt.

Il-kuntrast/paradoss

Jien toffrielsa l-antiteżi, il-kuntrast fl-istess vers. F'**Niftakar** naraw il-paralleliżmu ta' xena kważi identika imma kuntrastanti f'dik li hi tema: ir-rit matrimonjali u dak funebri. Dun Karm jikkuntrasta lili nnifsu mal-baħar f'**Żagħżugħ ta' Dejjem**. **Passaġġi** turina eżempju tajjeb, fejn żewġ ideat qed jitpoġġew f'kuntrast biex tispikka d-differenza ta' bejniethom. Rena Balzan tippreżentana b'paradoss f'**Lil Qamar Kwinta** meta f'poežija ta' strofa waħda tesprimi żewġ sentimenti opposti: id-diżappunt u l-imħabba li tqanqal fiha x-xbiha tal-qamar.

L-Esperjenza Umana u s-Sentiment Uman (il-patos)

Fil-letteratura l-patos jiġi deskrift bħala narrattiva li tqanqal emozzjonijiet ta' ħasra, empatija jew niket.

Dan jista' jiġi espress b'ħafna modi. Il-patos huwa l-aktar għodda importanti fil-proċess tal-argumentazzjoni. Il-kunċett twieled ma' Aristotli fl-istudju tiegħu "L-Arti tal-Persważjoni".

Fil-kritika letterarja t-terminu nužawh f'sens laxk u b'mod imbiegħed mill-idea Aristotiliana oriġinali. Meta s-sens ta' patos jixref fil-kitba dan ma jsirx sempliċiment għax il-kitba tkun tinċita l-empatija, il-ħasra jew il-kumpassjoni. Ikun hemm patos meta l-emozzjoni tkun qed titħaddem bl-għan li tikkonvinčik tissieħeb mal-aġenda tal-kittieb. Ngħidu li hemm patos meta kitba tittrażmettilek kuncett morali, messaġġ sublimi, nozzjoni spiritwali...

L-esperjenza umana tixref f'kull kitba, għas-sempliċi raġuni li kull kitba hija twettiq ta' bniedem uman.

Refuġjata: il-poeta bla dubju sab vokabularju li bih imiss qalb il-qarrej biex iġiegħlu jfittex dwar il-qagħda tar-refuġjati Palestinjani u jissieħeb mal-kwistjoni tagħhom. Din il-poežija għandha messaġġ politiku.

Niftakar: Il-mod kif ikkun trasta ż-żewġ okkażjonijiet u l-fatt li l-qarrej jaf li din hija kitba awtobiografika, jgħin lill-poeta jinstiga l-emozzjoni jiet kunkoranti fil-qarrej li permezz tagħhom il-qarrej jista' jifhem aħjar is-sentiment tal-poeta.

Katrin tal-Imdina: B'mod simili tislet minn qalb il-qarrej il-ħasra u s-sogħba għal din l-għarusa. Il-ġrajja mhix irrakkontata mil-lat politiku imma mil-lat sentimental, għalkemm patrijottiku.

Il-Koranta: Friggieri dejjem jirnexxilu jitfa' dawl fuq l-esperjenza, in-negliżenzi u l-inġustizzji mġarrba min-nies li jgħixu fid-dell tas-soċjetà mgħaġġa. Din hi novella li b'deskriżżjoni narrattiva impekkabbli tgħinna nesperenzaw il-ġrajja fil-vesti ta' Anježi.

Firda minn Kelb: Fost l-evidenza ta' kuncetti li nbidlu fis-soċjetà tagħna, il-qarrej ma jistax jaħrab mill-qalb maqsuma tal-protagonist. Sal-aħħar, b'kitba li ma tintilifx fid-dettall, l-awtur jirnexxilu jittrażmetti pass pass il-vjaġġ intern tan-narratur.

Xtara l-Hut fil-Baħar: L-awtur iħaddem ton sarkastiku u b'dan iġiegħel lill-qarrej iħoss li s-Sur Tonin jistħoqqlu s-simpatija kollha tiegħu.

Čensina: Kitba elaborata li tkun trasta tħalli metafora estiża li tikkun trasta lil Ċensina mal-ġrieden tal-lokal. Il-bidla fil-qalb tal-politikant hi mera tas-sentiment tal-qarrej.

Bl-Irħis: Il-qagħda lokali mil-lenti tal-immigrant illegali. It-teknika li biha hi miktuba din in-novella hija l-aqwa propaganda li għandu kull immigrant, li f'għajnejn il-qarrej ma jibqax taħbi it-titlu ta' barrani, imma jsir biss bniedem.

In-Natura

Firda minn Kelb

Ir-rabta bejn bniedem u dak li hu mlaqqam l-akbar ħabib tal-bniedem.

Ix-Xini Jimxi fl-Art

Ħrafa klassika ambjentata fi sfond tradizzjoni tal-bosk imsaħħar, b'elementi mhewwija (maġiči), li jobdu s-sekwenza u n-numeroloġija (ir-regola tat-3) tipiči f'kuntest fjabesk.

F'Żagħżugħ ta' Dejjem u Lill-Qamar Kwinta

il-poeti jesprimu mħabba u ammirazzjoni lejn elementi naturali affaxxinanti bħalma huma l-baħar u l-qamar. Dawn huma simboli klassiċi fil-poežija.

Fi **Quo Vadis** naraw in-natura li ssir protagonista u tieħu r-rwol tal-ġħalliema tal-bnedmin. Ix-xjuħija tal-ħarruba tissimbolizza l-għerf u l-ħarruba tesprimi tkħassib matern għall-bnedmin fiergħha.

Aqta' Fjura u Ibni Kamra

Il-poeta b'ton ironiku jċanfar lill-poplu u lill-ispekulatori tal-art għall-insensitivita' lejn l-ambjent.

Fejn Joroqd ir-Riħ?

Mistoqsja Rettorika li minn spekulazzjoni metaforika twassal għal informazzjoni dettaljata dwar il-funzjoni tar-riħ fl-istaġuni differenti.

Ġargir mal-ħerża

L-aspett naturali jinbidel mal-volta. Iservi wkoll biex jinħoloq l-isfond għal fallaċja patetika li tirrifletti l-bidla fil-burdata tal-poeta.

IT-TEMA EZISTENZJALI U L-KRIŽI TAL-IDENTITÀ

Il-mistoqsija ezistenzjali kienet it-tema ewlenija li nediet il-poezija moderna. Il-poeti klassici ma kinux permessi jistqarru križijiet b'mod miftuh, għalkemm kienu jagħmlu l-istess mistoqsijiet b'mod sottili u aktar diplomatiku. Fil-poezija klassika kellu jinżamm ġertu dekor, li l-poeti moderni hassew li qed inaqqas mis-sinċerità.

L-eżistenzjaliżmu hu tema rikorrenti fil-poezija peress li matul iż-żmien il-poeti użaw l-arti poetika biex jifhmu l-psiki tagħhom u dik tad-dinja ta' madwarhom.

**WHAT'S MY PURPOSE?
WHY AM I HERE?**

Niftakar

"il-baħħ u jien"

Hemm rettorika moħbija li tistaqsi dwar is-sens tal-ħajja meta hemm il-firda.

L-implikazzjoni tas-sens huwa aktar qawwi min-narrattiva.

Quo Vadis

Il-ħarruba li tirrifletti dwar il-mod li bih jgħix il-bniedem – alienat, tilef għeruqu, dejjem mgħaġġel u bi skopijiet materjalistiċi.

Mhux deskritt, imma jixref il-kuntrast mal-eżistenza tal-ħarruba li għandha għeruq u għandha riflessjonijiet spiritwali.

Jien u B'Idejna

Poeziji li jiddiskutu križijiet tal-identità:

Jien: Križi ta' identità personali – fejn il-poeta jintebah li ma jistax jikklassifika lilu nnifsu.

B'Idejna: Križi ta' identità nazzjonali – il-poeta ma jafx kif għandu jħossu bħala cittadin Malti. Il-kuntest huwa l-kant tal-Innu Nazzjonali.

Ittri lil Marta

Din in-novella tittratta l-impermanenza – tema rikorrenti u kaġun ta' sofferenza fl-eżistenza umana.

Fin-novella dan hu rifless minn ritmu mgħaġġel u linka li tisparixxi. Hemm ukoll sens ta' ansjetà u biża'.

KITBIET AWTOBIJOGRAFICI

Għalkemm awtur jew poeta jista' jkun impersonali, jikteb fit-tielet persuna jew fil-vesti ta' xi ħlejqa oħra, dejjem hemm element awtobijografiku f'kull kitba, għax awtur dejjem se jħalli l-viżjoni tiegħu impressa f'kull kelma li jikteb.

Geraldine

Trevor Zahra jikteb fl-ewwel persuna dwar l-ewwel imħabba pprojbita li kellu fil-jiem bikrin tal-iskola.

Jispikka l-umoriżmu ironiku, stil ta' Zahra f'kuntest ta' innoċenza u biża' mill-awtorită – il-Kap tal-Iskola u l-familja estiżha, bin-nanniet u z-zijiet.

Lill-Qamar Kwinta

Rena Balzan, tistqarr imħabbitha lejn il-qamar, imċajpra min-nebħa li l-qamar ma jiddix minn jeddu u li s-seħer tiegħu hu misluf mix-xemx.

Hija poežija b'element infantili.

Geraldine

Trevor Zahra jikteb fl-ewwel persuna dwar l-ewwel imħabba pprojbita li kellu fil-jiem bikrin tal-iskola.

Jispikka l-umoriżmu ironika, stil ta' Zahra f'kuntest ta' innoċenza u biża' mill-awtorită – il-Kap tal-Iskola u l-familja estiżha, bin-nanniet u z-zijiet.

Jien

Hija tentattiv ta' poeta li jifhem lilu nnifsu f'poežija għal kolloġo eżistenzjalista. Il-konklużjoni ma kinetx dikjarazzjoni iżda mistoqsja rettorika mhux konklużiva.

Bank

Frans Sammut jikteb fl-ewwel persuna bħala l-għalliem fi skola Primarja f'raħal Malti ta' żmien l-imgħoddi.

Dan narawh mid-deskrizzjoni tal-ambjent skolastiku, li jinkludi deskrizzjoni ta' stil ta' bankijiet qodma li jispiraw it-titlu tan-novella.

Madankollu n-narratur jieħu rwol sekondarju fir-rakkont.

Jum San Valentīn

Poežija mimlija korla lejn il-maħbub ironikament miktuba f'jum il-maħbubin.

Hi l-oppost ta' x'wieħed jistenna f'dan il-jum.

B'Idejna

Poežija awtobijografika li tesprimi l-kriżi fis-sens ta' identità nazzjonali tal-poeta. Din il-kriżi, il-poeta jestendiha għall-poplu Malti kollu.

Din il-kriżi tilhaq il-kulminu tagħha waqt il-kant tal-Innu Malti fejn kull čittadin jesprimi l-akbar sentimenti patrijottiċi.

is-solitudni

Qagħda nikklassifikawha bħala waħda solitarja meta bniedem jipspiċċa waħdu, ma tkunx għażla tiegħu u meta dan iħoss in-nuqqas ta' kumpanija.

Is-solitudni taf tkun l-akbar muža u diversi poeti matul iż-żminijiet sabu rifugju fil-poezija. Iżda s-solitudni taf tixref f'kitbiet b'mod softili.

Ittri lil Marta

Għalkemm Marta qed tiġi osservata u għandha ammiratur sigriet, fir-realtà tinsab waħedha fil-biżgħat u l-inċerteżzi tagħha.

Is-suspett u s-suspans ikomplu jiżolaw lill-protagonista.

It-tmiem inkejjuż, iħalli lil Marta waħedha bil-ħsieb ta' x'seta' ġara li kieku kienet taf...

Refugjata

Fis-solitudni tagħha thammem fuq it-telfiet li ġarrbet. Iżżomm it-tama tar-ritorn ta' wliedha u żewġha.

Tittanta ssib soluzzjoni għall-wiegħġat ta' qalb u tistaqsi l-akbar mistoqsija dwar l-emozzjoni umana. Jistax jintlaħaq punt fejn il-qalb tittarrax u ma tibqax tħoss l-uġiġħ.

Il-Koranta

Qabel Indri Anježi kienet waħedha, għalkemm imdawra bin-nies – tfal jiġru warajha, nies jgħidu biha.

Is-solitudni tagħha kienet tistqarrha ma' San Ġużepp, filwaqt li kienet titolbu jsibilha raġel li jħobbha.

Čensina

Is-solitudni spiss nebbħet lill-bniedem biex japprezzza sa l-iċċen, l-ifqar u l-aktar affarijiet neglīgħibbi.

Hadd daqs Ċensina ma jaħsadna meta nisimgħuha tistqarr li għaliha l-ġrieden, li kulħadd jistmell u jrid jeqred, kienu l-akbar kumpanija.

“...lili ma jdejqu, xi haġa ħajja...”

“ma jħarsux lejk biċ-ċiera, almenu”

Is-sofferenza ta' Ċensina kienet tant li s-solitudni kienet esperjenza aħjar mir-relazzjonijiet umani.

Quo Vadis

Il-poezija tiftaħ “Waħedha” u l-idea hi waħda centrali msaħħha mill-istqarrija:

“imbiegħda mill- bqija ta’ ħuħtha”.

Għalkemm solitarja, il-ħarruba ma turix sentimenti ta' solitudni, iżda ta' thassib. Donnu l-qagħda solitarja tagħha tħatha aktar lok għall-intorspezzjoni u l-analizi ta' “dal-ħalja bnedmin”.

Niftakar

“... sodda ta’ tnejn
mifruxa ta’ xejn.”

Is-solitudni fl-aqwa tagħha li tolqot lill-poeta b'saħħiħha kollha appena l-qraba u l-ħbieb iħalluh waħdu mal-“Baħħ” li ħa post martu li kienet mietet.